

1. Strategy for the development of exports of agricultural products, food and processing industry of Ukraine for the period until 2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#Text>; 2. The National Food Safety Platform was created in Ukraine. State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection. Official site. URL: <https://dpss.gov.ua/news/v-ukrayini-stvoreno-nacionalnu-platformu-prodovolchoyi-bezpeki>; 3. State Statistics Service of Ukraine. Official site. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm; 4. Pavlova, O., Pavlov, K., Shulgach, N., Ploskina, A. (2022). Formation of a business strategy for increasing food security in the food industry of Ukraine during the war period. Modeling the Development of the Economic Systems, (4), 116–123. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-15>; 5. Kovtun T. Yu., Hryshchenko I. M. Peculiarities of state support for business during wartime. materials of the All-Ukrainian science and practice conf. in three volumes, Kyiv, DZVO «University of Education Management» National Academy of Sciences of Ukraine, April 15-28, 2022, pp. 41–44.; 6. On the National Food Safety Platform, the most active are the productions from Odesa, Mykolaiv and Dnipropetrovsk regions. Official website of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. URL: <https://minagro.gov.ua/news/na-nacionalnijplatformi-prodovolchoyi-bezpeki-najaktivnishimi-ye-virobnictva-z-odeskoyi-mikolayivskoyi-tadnipropetrovskoyi-oblastej>; 7. Official website of the Legal Bulletin of Ukraine. URL: <https://yvu.com.ua/zarobitna-plata-ukrayintsiv-u-2023-rotsi/>; 8. Sectoral export strategy 2019–2023. Official website of the Ministry of Economy of Ukraine. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

УДК: 351.824.11

Ю.Ф. Гудзь, А.О. Титаренко

DOI: 10.36919/2312-7812.4.2023.61

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ

У статті розглядається вплив державного регулювання на ринок природного газу в Україні у контексті постачання газу побутовим споживачам.

Пропонується далі продовжувати процес лібералізації ринку природного газу, забезпечуючи рівні умови для всіх гравців на ринку та знижуючи монопольні позиції. Зосередити увагу на розвитку власних видобуткових потенціалів, інвестуванні в інфраструктурні проекти та модернізацію газотранспортної системи.

Необхідно забезпечити повну прозорість у формуванні цін на газ та зміцнити нагляд за оптовими енергетичними ринками зі сторони енергетичного регулятора, а також виключити можливість маніпуляцій, зловживань та підозрілих дій з боку учасників цих ринків, для чого імплементувати відповідні норми ЄС. Пропонується збільшення видобутку газу та буріння нових свердловин шляхом залучення незалежних суб'єктів; формування електронних аукціонів щодо вільного доступу суб'єктів, які можуть проводити георозвідувальні роботи щодо буріння свердловин та іншої діяльності націленої на збільшення видобутку газу; за критерієм досягнення енергетичної безпеки газової сфери.

Автор звертає увагу на посилення ролі регулювання діяльності суб'єктів ринку газу через моніторинг, ліцензування та контроль з боку Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Застосування нових форм організа-

ції взаємовідносин між важливими складовими інноваційного розвитку виробництва, освітньо-науковим простором та інформацією.

The article examines the influence of state regulation on the natural gas market in Ukraine in the context of gas supply to domestic consumers.

It is proposed to continue the process of natural gas market liberalization, ensuring equal conditions for all market players and reducing monopoly positions. Focus attention on the development of own production potential, investment in infrastructure projects and modernization of the gas transportation system.

It is necessary to ensure full transparency in the formation of gas prices and to strengthen the supervision of wholesale energy markets by the energy regulator, as well as to exclude the possibility of manipulation, abuse and suspicious actions by the participants of these markets, for which the relevant EU norms should be implemented. It is proposed to increase gas production and drill new wells by involving independent entities; formation of electronic auctions regarding the free access of entities that can conduct geos exploration work on drilling wells and other activities aimed at increasing gas production; according to the criterion of achieving energy security in the gas sector.

The author draws attention to the strengthening of the role of regulating the activities of gas market entities through monitoring, licensing and control by the National Commission, which carries out state regulation in the fields of energy and communal services. Application of new forms of organization of relationships between important components of innovative development of production, educational and scientific space and information.

Ключові слова: державне регулювання, природний газ, енергетика, газова галузь, спеціальні обов'язки державних підприємств

Keywords: state regulation, natural gas, energy, gas industry, special duties of state enterprises

Постановка проблеми. Газова галузь є однією з ключових складових енергетичної системи України, і її ефективне державне регулювання є першорядним завданням для забезпечення енергетичної безпеки, економічного розвитку, а також соціального благополуччя громадян. Проте, не завжди діюче законодавство та інституційні механізми відповідають сучасним викликам та потребам ринку, що є предметом цього дослідження.

В умовах геополітичної напруги та постійної потреби в модернізації енергетичної інфраструктури, аналіз та покращення законодавчого регулювання газової галузі набувають особливої актуальності. Це особливо важливо для України як для транзитної держави, так і для країни, що прагне забезпечити внутрішню енергетичну незалежність.

Мета дослідження. Метою даної статті є проведення комплексного аналізу деяких законодавчих актів у газовій галузі України, ідентифікація їх недоліків та розробка конкретних пропозицій щодо їх покращення. Основні завдання дослідження включають аналіз історичного контексту, теоретичних моделей, економічних та соціальних аспектів регулювання.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є газова галузь України в цілому, а предметом — законодавчі та інституціональні механізми її державного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Газова галузь України пройшла кілька ключових етапів у своєму розвитку. До першого етапу формування галузі можна віднести період

до проголошення незалежності України, коли на території країни формувалася перша інфраструктура для видобутку, транспортування та зберігання природного газу. Основний акцент було зроблено на розробці вітчизняних родовищ. Також, з 1964 року починається історія підземного зберігання газу в Україні. Тоді розпочалось закачування природного газу у перше українське газосховище - Олишівське. У 1983 році було введено в експлуатацію Більче-Волицьке підземне сховище газу, яке і нині є одним з найбільших у світі.

Другий етап - 1990-ті роки, коли після проголошення незалежності України в 1991 році, галузь стала предметом численних реформ з метою адаптації до ринкових умов. У цей час газова галузь переживала значні труднощі, в тому числі викликані заборгованістю за постачання газу.

Третій етап - 2000-ті роки: у цей час відбулася певна стабілізація галузі та спроби диверсифікації постачань, а також модернізація інфраструктури.

Четвертий важливий етап розпочався з енергетичної кризи 2014 року, що вимагала перегляду стратегії енергетичної безпеки та диверсифікації постачань. У ці роки Україна значно зменшила залежність від російського газу, зробивши кроки для диверсифікації постачань (через Словаччину, Угорщину тощо). Цей етап поступово трансформувался у п'ятий - сучасний, характерними особливостями якого є відмова від прямих закупівель газу з Росії, акцент на розвиток відновлюваних джерел енергії, модернізація та інтеграція в європейські енергетичні структури. [1] На сучасне регулювання газової галузі України, безумовно, мають вплив різноманітні історичні фактори, серед яких можливо виділити наступні:

- Історичне минуле: законодавство та регулятивні механізми часто кореняться в системі, яка дісталась Україні як спадщина після проголошення незалежності, хоча прогресивні реформи намагаються це змінити.
- Відносини з сусідами: політичні фактори відіграють велику роль в ускладненні енергетичної політики та регулювання газового сектору.
- Європейська інтеграція: Україна прагне привести своє законодавство у відповідність до норм ЄС, що змінює характер регулювання газової галузі.
- Внутрішні політичні фактори: регіональні особливості, такі як різниця між західними та східними регіонами, також впливають на регулювання.

Пошук ефективних методів державного управління в енергетиці є надважливим завданням, адже вони можуть сприяти глибоким змінам у відповідному секторі та загалом в економіці. Існуюче державне регулювання та його методики поки що не забезпечують необхідних результатів та не відповідають усім викликам, що підтверджується численними модифікаціями державного управління, реформуванням його структури, а також активним пошуком більш вдалої регулятивної політики. Варто зазначити, що в енергетичній галузі, залежно від завдання, що вирішується державою та форм її втручання в економіку, державне регулювання поділяється за напрямками, як зображено на рисунку 1. [2]

Газова галузь відіграє ключову роль в енергетичній безпеці багатьох країн. Це не тільки джерело енергії, але й важливий фактор в економіці та зовнішній політиці. Сполучені Штати та країни Європейського Союзу вже давно розробляють стратегії та політику регулювання своїх газових ринків. Процес регулювання, як правило, був поділений на декілька етапів, починаючи від лібералізації ринку до створення ефек-

тивних механізмів контролю і нагляду. Вивчення цього досвіду може бути корисним для України як країни, що прагне оптимізувати свою газову галузь. Так, «енергетичні пакети» ЄС представляють собою набір правових актів, призначених для створення єдиного енергетичного ринку Європейського Союзу. В період з 1990 по 2002 роки виконання першого енергетичного пакета підтвердило користь від лібералізації газових ринків. Це виразилося у створенні конкурентної атмосфери, покращенні ефективності та прозорості у встановленні тарифів. Однак з'явилися і певні ризики, включаючи проблеми в логістиці та постачанні газу, а також можливість монополізації ринку через злиття компаній.

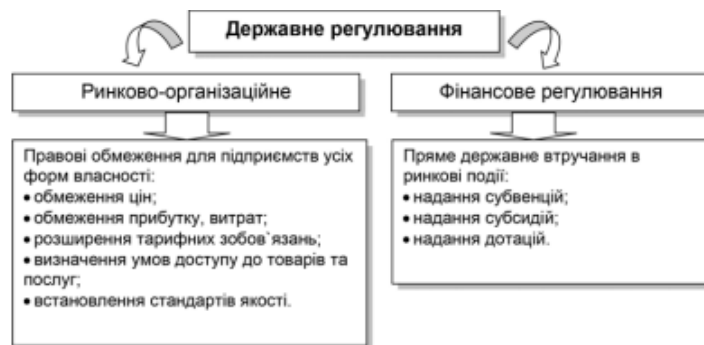

Рис. 1. Поділ державного регулювання залежно від завдання та форм втручання держави в економіку

В другому енергетичному пакеті (2003–2008) враховано недоліки першого пакету і внесені корективи. Було встановлено чіткі напрямки дій та механізми для координації рішень між зацікавленими сторонами. Пакет також заклав фундамент для розвитку конкуренції та управління доступом до енергетичних мереж.

Третій енергетичний пакет (2009–2016), прийнятий Європейським Парламентом, мав за мету продовжити лібералізацію енергетичного ринку. Цей пакет спрямований на створення конкурентоспроможних умов, забезпечення прозорості цін, надійності постачання, а також ефективної міждержавної співпраці в області енергетики.

У 2019 році Європейський Союз актуалізував свою енергетичну політику, спрямовуючи її на перехід від використання викопних палив до екологічних джерел енергії. Це було зроблено з метою виконання зобов'язань за Паризькою угодою стосовно скорочення викидів парникових газів. Угода про новий набір енергетичних правил, відомий як «Пакет чистої енергії для всіх громадян ЄС», позначила важливий етап у втіленні енергетичної стратегії, опублікованої у 2015 році. Пакет містить 8 нових законодавчих ініціатив. Ці зміни нададуть значущі переваги для споживачів, екології та економічного розвитку. Отже, всі чотири пакети сприяли формуванню конкурентного внутрішнього енергетичного ринку як в окремих країнах так і в Європейському Союзі в цілому. [3,4,5,6,7,8]

Класифікація нормативно-правових актів, що регулюють процес забезпечення діяльності ринку газу в країнах Європейського Союзу, зображена у таблиці 1. [9]

Таблиця 1

Класифікація нормативно-правових актів, що регулюють процес забезпечення діяльності ринку газу в країнах Європейського Союзу

Класифікаційна одиниця	Типологічні особливості нормативно-правових документів
Директиви	є обов'язковими до виконання у процесі визначення «мети», в той же час залишаються рекомендаційними в процесі здійсненні вибору шляхів та методів її досягнення.
Регламенти	є обов'язковими до виконання усіма країнами Європейського Союзу різні нормативні та правові акти прямої дії.
Міждержавні угоди	ратифіковані окремими державними законодавчими органами країн Європейського Союзу конвенції та різного змісту договори.
Рішення	є обов'язковими до виконання нормативно-правові акти адміністративного змісту
Політичні документи	відображають принципи та кінцеві цілі співробітництва між членами Європейського Союзу в політичній площині.
Програми співпраці	є обов'язковими до виконання усіма країнами Європейського Союзу документами та визначають порядок виконання та джерела фінансування проектів
Рекомендації та пропозиції	не є обов'язковими до виконання, але мають юридичну вагу.

Аналіз поточного законодавства в Україні свідчить про те, що з моменту проголошення незалежності України урядом була прийнята велика кількість нормативно-правових актів, які мали регулювати газову галузь. Вони різні за значенням та впливом. Нижче розглянуто деякі з них, та надані коментарі щодо їх недоліків та можливостей покращення.

Так, надважливий вплив на постачання газу побутовим споживачам мала постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу» від 19 жовтня 2018 р. № 867 [10]. (далі — Положення). Згідно з ним, серед іншого, на АТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» було покладено обов'язок продавати природний газ постачальникам природного газу для потреб побутових споживачів до 1 серпня 2020 року. У рамках законодавства, «Нафтогаз» публікував ціну продажу природного газу щомісяця, при цьому торговельна надбавка (націнка) постачальника не могла перевищувати 2,5 відсотка зазначеної ціни.

Такий фіксований рівень торговельної надбавки (націнки) міг призвести до збитковості підприємства — постачальника природного газу побутовим споживачам навіть у випадку стовідсоткового рівня оплати за газ споживачами. Так, у травні 2020 року, при ціні продажу газу НАК «Нафтогаз України» у розмірі 2275,72 грн за 1000 мі без ПДВ, торговельна надбавка (націнка) постачальника природного газу зі спеціальними обов'язками (за послуги з постачання природного газу побутовим споживачам) складала 56,89 грн за 1000 мі без ПДВ; у червні 2020 року при ціні газу НАК «Нафтогаз України» у розмірі 2142,2800 грн за 1000 мі без ПДВ ця націнка складала 53,5570

грн за 1000 м³ без ПДВ [11]. Тобто, компанія, яка у травні 2020 року поставила побутовим споживачам 1 млн м³ природного газу, придбаного згідно з Положенням у НАК «Нафтогаз України» для потреб побутових споживачів, могла розраховувати на прибуток від продажу цього ресурсу, отриманий згідно торговельної надбавки, у розмірі 56 890 грн без ПДВ, за умови стовідсоткового рівня оплати від клієнтів-споживачів.

Водночас слід враховувати, що до видатків підприємств-постачальників газу, окрім витрат безпосередньо на придбання природного газу, ціну якого публікував щомісячно НАК «Нафтогаз України» та тарифу на послуги транспортування природного газу для внутрішніх точок виходу з фізичним розташуванням до прямих споживачів, який згідно з постановою НКРЕКП від 24.12.2019 № 3013 складає 124,16 грн за 1000 куб. м на добу (без ПДВ та без врахування коефіцієнта, який застосовується при замовленні потужності на добу наперед — на рівні 1,10 умовних одиниць [12]), можуть належати такі елементи (але не виключно):

- Бухгалтерські послуги
- Юридичні та нотаріальні послуги
- Витрати пов'язані з використанням підземних сховищ газу (закачування, зберігання, підйом)
- Оплата за перевищення замовленої (договірної) потужності Оператора ГТС України
- Витрати на зв'язок, поштові витрати
- Витрати на оплату внесків на регулювання НКРЕКП
- Витрати на послуги інтернету, обслуговування вебсайту
- Витрати на придбання рекламних послуг
- Витрати на проведення та участь у тендерах
- Витрати на навчання співробітників, участі у конференціях та виставках
- Канцелярські витрати
- Комісійна винагорода за збір платежів від населення
- Поліграфічні, друкарські послуги
- Послуги з доставлення квитанцій
- Основна заробітна плата
- Компенсаційні виплати
- Оплата відпусток
- Єдиний соціальний внесок
- Військовий збір
- ПДФО
- Оренда приміщень

Обслуговування кредитів, гарантій (в тому числі витрати, пов'язані з фінансовим забезпеченням виконання замовником послуг транспортування зобов'язань щодо оплати за вчинення дій з врегулювання добового небалансу обсягів природного газу)

- Аудиторські послуги
- Інформаційно-консультаційні послуги
- Ліцензії та програмне забезпечення
- Інші витрати

Для побутових споживачів, в помешканнях яких не встановлено газового лічильника (індивідуального або будинкового) застосовуються норми споживання природ-

ного газу, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 № 143 «Питання споживання природного газу» [13]. Для прикладу, одного мільйону кубічних метрів природного газу в місяць вистачить на 304 878 побутових споживачів, у яких вид споживання «Плита газова за наявності централізованого постачання гарячої води», згідно з додатком до постанови Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 № 143. Для цієї категорії норма споживання встановлена на рівні 3,28 м³ на людину на місяць. Водночас витрати лише на разовий друк та доставлення квитанцій для 304 878 побутових споживачів можуть складати 208 841,43 грн. з ПДВ, згідно з цінами, які зазначені у публічних закупівлях — із розрахунку 0,51 грн з ПДВ за друк однієї квитанції [14] та 0,175 грн. з ПДВ за доставку однієї квитанції [15].

Відповідно, прибутку, який обмежується через державне регулювання, може не вистачати на покриття навіть незначної частини видатків. Можливим варіантом розв'язання цієї проблеми було б встановлення або плаваючої відсоткової ставки націнки, в залежності від ціни газу, або її збільшення.

Після припинення дії Постанови в частині обов'язку продавати природний газ постачальникам природного газу для потреб побутових споживачів з 1 серпня 2020 року, компанії-постачальники природного газу побутовим споживачам перейшли до ринкового ціноутворення. Проте невдовзі після лібералізації ринку постачання газу побутовим споживачам, ціни на газ в Україні почали зростати, через що виникли ризики підвищення соціальної напруги та суттєвого зменшення рівня оплати споживачами. Відповідаючи на ці виклики, уряд України звернувся до методів державного регулювання, прийнявши ряд законодавчих актів, щоб запобігти можливим негативним наслідкам для енергетичного сектору.

Так, Кабінетом Міністрів України була прийнята Постанова «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 18 січня 2021 р. № 25 [16], якою встановлювалось з 1 лютого 2021 р. на період дії карантину, але не довше ніж до 31 березня 2021 р., граничну ціну на природний газ за договорами постачання між побутовими споживачами та постачальниками, у тому числі постачальником “останньої надії”, на рівні 6 гривень 99 копійок за 1 куб. метр (з урахуванням податку на додану вартість та плати за транспортування магістральними газопроводами до внутрішніх точок виходу з газотранспортної системи). Також, після офіційного закріплення граничної ціни на газ у лютому — березні 2021 року, понад 30 газопостачальних компаній знизили січну ціну, встановивши її на рівні граничної — 6,99 грн за кубометр. Раніше така ціна в них діяла лише з лютого, а в січні вартість газу в більшості зазначених компаній перевищувала 9,8 грн за кубометр [17]. Крім того, ці компанії залишили ціну 6,99 грн. за кубометр і в квітні 2021 року, коли державне регулювання ціни на рівні 6,99 грн за кубометр вже припинило дію.

При цьому, у цей період ринкові ціни на природний газ були вищими. Так, на електронній платформі ТОВ «Українська енергетична біржа» 24.12.2020 ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз Трейдинг» здійснило продаж 50 млн м³ ресурсу січня 2021 року за ціною 7,65 грн з ПДВ за 1 м³; 25.01.2021 — 90,2 млн м³ ресурсу лютого 2021 року за ціною 8,25 грн з ПДВ за 1 м³; 23.02.2021 — 30 млн м³ ресурсу березня 2021 року за ціною 7,63 грн з ПДВ за 1 м³; 26.03.2021 — 61 млн м³ ресурсу квітня за середньозваженою ціною 7,60931 грн з ПДВ за 1 м³ [18].

Таке регулювання цін призвело до збитків великої кількості постачальників, що закуповували газ за ринковими цінами, за результатами діяльності з постачання природного газу побутовим споживачам у січні – квітні 2021 року, оскільки ціна газу на гуртовому ринку у той період була значно вищою.

Закон України «Про заходи, спрямовані на подолання кризових явищ та забезпечення фінансової стабільності на ринку природного газу» [19] (далі – Закон) передбачає проведення розрахунків з погашення заборгованості (грошових зобов'язань) суб'єктів ринку природного газу, які проводяться внаслідок видатків державного бюджету у розмірі різниці між вартістю ресурсу природного газу, використаного постачальником для забезпечення потреб побутових споживачів протягом січня - квітня 2021 року включно, та вартістю реалізації цього ресурсу побутовим споживачам протягом січня - квітня 2021 року, розрахованого за принципами, наведеними у Законі. Проте вищезазначений Закон стосується грошових зобов'язань постачальників природного газу, які в період з 1 січня 2021 року до 30 квітня 2021 року включно здійснили постачання природного газу побутовим споживачам за ціною, що не перевищувала граничний рівень ціни природного газу, встановлений Кабінетом Міністрів України на період лютий - березень 2021 року включно, перед товариством з обмеженою відповідальністю «Газопостачальна компанія «Нафтогаз Трейдинг», не сплачені станом на 30 листопада 2022 року. Тобто компанії-постачальники, які не мали ділових відносин з ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз Трейдинг», але були зобов'язані продавати за ціною, не вище граничної, не можуть розраховувати на врегулювання заборгованості відповідно до вищезгаданого Закону. Слід зауважити, що станом на 24.10.2023 року Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг не було затверджено на підставі висновку суб'єкта аудиторської діяльності розрахунків жодного постачальника природного газу побутовим споживачам у січні – квітні 2021 року, що свідчить про те, що на цей час заборгованість не врегульована згідно з процедурами, передбачених у Законі.

Одним з можливих методів вирішення зазначених проблем на прикладі цього кейсу є законодавче покладення спеціальних обов'язків на державні енергетичні компанії у частині продажу природного газу постачальникам за фіксованою ціною у регульованому періоді, яка дозволяла б постачальникам працювати без збитку. Також механізм компенсації збитків повинен бути недискримінаційним для усіх учасників ринку. Наприклад, виплати різниці між вартістю ресурсу природного газу за ринковими цінами та вартістю реалізації цього ресурсу побутовим споживачам для усіх компаній, а не тільки для тих, хто придбавав цей ресурс у певної компанії.

Після подій січня – квітня 2021 року, для запобігання різких стрибків цін на газ для населення та потенційних проблем, викликаних такими стрибками, на законодавчому рівні було запроваджено річний тариф для побутових споживачів. Відповідно до постанови НКРЕКП від 07.04.2021р. № 572 [20] постачальник, який постачає або планує постачати природний газ побутовим споживачам, зобов'язаний пропонувати всім побутовим споживачам базову річну пропозицію строком дії з 01 травня по 30 квітня наступного року. Слід зауважити, що на газовому ринку України немає високоліквідних газових контрактів з таким періодом постачання. Так, на українському газовому ринку, в тому числі на «Український енергетичний біржі», зазвичай торгується

природний газ або з миттєвою передачею певного обсягу в підземних сховищах газу, або з передачею протягом відповідного місяця. На європейському біржовому ринку також немає стандартизованих продуктів з таким строком постачання. Продукт “year” включає постачання з газової доби 01 січня по газову добу 31 грудня, а сезонні продукти “summer” — з газової доби 01 квітня по газову добу 30 вересня; “winter” — з газової доби 01 жовтня по газову добу 30 березня.

Враховуючи, що ціна газу та кількість побутових споживачів компанії-постачальника може суттєво змінюватись протягом календарного року, на який встановлюється річний тариф, а також складність точного прогнозування обсягів спожитого газу побутовими споживачами за цей період, таке регулювання (запровадження річного тарифу) може призводити до значних збитків компаній-постачальників. Для розв’язання цього питання уряд може зобов’язати державні компанії (або компанію) продавати природний газ постачальникам газу побутовим споживачам на умовах річного контракту з фіксованою ціною на рівних для всіх умовах та можливістю коригувати обсяги придбання газу протягом року, в залежності від нагальних потреб. Так, у квітні 2021 року Група «Нафтогаз» повідомила, що готова надати можливість купувати газ постачальникам, які працюють на роздрібному ринку для населення аби вони могли сформувати річний тарифний план згідно з вимогами законодавства. Проте запропонована ТОВ «ГК «Нафтогаз Трейдинг» ціна газу для постачальників була різною, а оскільки ціна встановлювалась на рік, то це сприяло суттєвому зменшенню конкурентоспроможності компаній, яким запропонували ціну вищу, ніж іншим. За результатами таких дій Антимонопольний комітет України відкрив справу за ознаками зловживання монопольним становищем, про що повідомив 18 січня 2022 року [22]. Іншим можливим варіантом часткового вирішення проблеми є прив’язка терміну дії річної ціни до відносно високоліквідних продуктів на європейському рівні, таких як “year”, тобто з газової доби 01 січня по газову добу 31 грудня. В той же час, слід зауважити, що ціна природного газу зазвичай суттєво змінюється протягом року, та продаж газу, придбаного за цінами річних контрактів виходячи з планового річного обсягу споживання, може стати неконкурентоспроможним. Так, компанії — конкуренти зможуть придбавати газ під час зниження цін протягом року та пропонувати більш привабливий річний тариф, що може призводити до суттєвого зменшення кількості клієнтів, та, як наслідок, формування надлишків законтракованого природного газу.

Висновки. Дослідження державного регулювання газової галузі України виявило цілий ряд актуальних проблем, що виникли в результаті змін в законодавстві, геополітичної ситуації та внутрішніх економічних факторів. Серед найбільш виразних проблем можна виділити питання ціноутворення, лібералізацію ринку та забезпечення енергетичної безпеки країни. Державне регулювання газової галузі в Україні повинно бути зорієнтоване на забезпечення енергетичної безпеки, стабільності постачань та прозорості ринкових відносин. Перспективи покращення ситуації в газовій галузі напряму залежать від здатності держави ефективно взаємодіяти з основними гравцями ринку, враховуючи інтереси споживачів та забезпечуючи стабільність постачань. Україні слід далі продовжувати процес лібералізації ринку природного газу, забезпечуючи рівні умови для всіх гравців на ринку та знижуючи монопольні позиції. Важливо також зосередити увагу на розвитку власних видобуткових потенціалів,

інвестуванні в інфраструктурні проекти та модернізацію газотранспортної системи. Необхідно забезпечити повну прозорість у формуванні цін на газ та зміцнити нагляд за оптовими енергетичними ринками зі сторони енергетичного регулятора, а також виключити можливість маніпуляцій, зловживань та підозрілих дій з боку учасників цих ринків, для чого імплементувати відповідні норми ЄС, зокрема, Регламент REMIT. Враховуючи великі запаси природного газу в Україні, вкрай необхідне створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення іноземних та вітчизняних інвестицій у транспортування та видобуток газу. Ще одним кроком має стати продовження підтримки проектів з виробництва біогазу і інших відновлюваних джерел газу, що дозволить різноманітнити постачання та зменшити залежність від імпортованого газу. Не менш важливим є і освіта та підготовка кадрів, а саме організація навчальних програм для підготовки висококваліфікованих фахівців у газовій галузі, а також підвищення рівня обізнаності споживачів щодо ефективного використання газу. Розробка стратегій партнерства з ключовими міжнародними газопостачальниками дозволить забезпечити стабільність постачань і розумні ціни.

Слід звернути увагу на необхідність комплексного підходу до регулювання газової галузі, що забезпечить економічну стабільність, енергетичну незалежність та відповідатиме соціальним потребам України. Такий підхід потребує системної роботи, співпраці з міжнародними партнерами та врахування світових тенденцій в галузі енергетики.

1. Діак І.В., Осінчук З.П., Савків Б.П. (2009) / Газова галузь України. Становлення, досягнення, особистості. Київ,. 320 с. ; 2. Єрмоленко О.А. (2013) / Основні інструменти державного регулювання в енергетичній галузі України. Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія «Економіка».. Вип. 3. С. 9-15; 3. Директива 98/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу» від 22 червня 1998 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/994_499/print (дата звернення: 04.09.2023); 4. Директива Ради 90/377/ЄЕС «Стосовно порядку, прийнятого в Співтоваристві для підвищення прозорості цін на газ та електроенергію, впроваджених для кінцевого промислового користувача» від 29 червня 1990 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_195/print (дата звернення: 04.09.2023); 5. Договір до Енергетичної Хартії та Заключений акт до неї. Редакція від 24.04.1998 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056 (дата звернення: 04.09.2023); 6. Енергетична стратегія. Пакет «Чиста енергія для всіх європейців». Європейська комісія. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en (дата звернення: 04.09.2023); 7. Регламент (ЄС) № 347/2013 про настанови щодо транс'європейської енергетичної інфраструктури та про скасування Рішення 1364/2006/ЄС і внесення змін до регламентів (ЄС) 713/2009, (ЄС) 714/2009 та (ЄС) 715/2009 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-13#Text (дата звернення: 05.09.2023); 8. Регламент (ЄС) № 715/2009 Європейського парламенту та ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мереж транспортування природного газу та яким скасовується Регламент (ЄС) № 1775/2005. Енергореформа. URL: <http://reform.energy/media/209/e8d7f3816b9d32188f2f454906cfd0d.pdf> (дата звернення: 05.09.2023); 9. Коротя М.І. Європейський досвід регулювання ринку природного газу: розподіл, транспортування. Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського : веб-сайт. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_4/30_69_4_2/18.pdf (дата звернення: 05.09.2023); 10. Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для

забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу : Постанова КМУ від 19 жовтня 2018 року N 867. Ліга Закон. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP180867?an=299&ed=2020_01_24 (дата звернення: 05.09.2023); 11. Ціни для побутових споживачів — архів. ТОВ «Кременчукгаз-постачання». URL: <https://kgr.com.ua/archv-cznp/> (дата звернення: 04.09.2023); 12. Про встановлення тарифів для ТОВ «ОПЕРАТОР ГТС УКРАЇНИ» на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на регуляторний період 2020-2024 роки : Постанова НКРЕКП від 24.12.2019 № 3013 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3013874-19#Text> (дата звернення: 05.09.2023); 13. Питання споживання природного газу : Постанова КМУ від 27 лютого 2019 № 143 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.09.2023); 14. Публічна закупівля UA-2019-04-11-002447-а «Послуги, пов'язані з друком (Послуги з друку рахунків)». Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2019-04-11-002447-a> (дата звернення: 06.09.2023); 15. Публічна закупівля UA-2019-12-18-002420-а «Кур'єрські послуги». Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2019-12-18-002420-a> (дата звернення: 05.09.2023); 16. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова КМУ від 18 січня 2021 р. № 25 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakikh-postanov-kabinetu-ministriv-t180121> (дата звернення: 06.09.2023); 17. Низка газопостачальних компаній знизила свої ціни за січень. Газ правда. URL: https://gazpravda.com.ua/novyny/nyzka-hazopostachalnykh-kompanii-znyzyla-svoi-tsiny-za-sichen?fbclid=IwAR1ctHsERws3KDBqQEAaY08XcPg_yyJU4wlCjS6zsjwoW3J9B85sAMA0XW4 (дата звернення: 06.09.2023); 18. Календар торгів: Природний газ. Українська енергетична біржа. URL: <https://www.ueex.com.ua/rus/auctions-calendar/prirodnyj-gaz/> (дата звернення: 06.09.2023); 19. Про заходи, спрямовані на подолання кризових явищ та забезпечення фінансової стабільності на ринку природного газу : Закон України від 14 липня 2021 року № 1639-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1639-20#Text> (дата звернення: 06.09.2023); 20. Про затвердження Змін до деяких постанов НКРЕКП : Постанова НКРЕКП від 07 квітня 2021 р. № 572 / НКРЕКП. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-zatverdzhennya-zmin-do-deyakikh-postanov-nkrekp-6> (дата звернення: 06.09.2023); 21. Річні контракти Нафтогазу. АМКУ відкрив справу за ознаками зловживання монопольним становищем. Антимонопольний комітет України. URL: <https://amcu.gov.ua/news/richni-kontrakti-naftogazu-amku-vidkriv-spravu-za-oznakami-zlovzhivannya-monopolnim-stanovishchem> (дата звернення: 06.09.2023).

1. *Diyak I.V., Osinchuk Z.P., Savkiv B.P.* (2009) / Gas Industry of Ukraine. Formation, achievements, personalities. Kyiv,. 320 p.; 2. *Yermolenko O.A.* (2013) / Main instruments of state regulation in the energy industry of Ukraine. Scientific Bulletin of the Chernihiv State Institute of Economics and Management. Series «Economics».. Vol. 3. P. 9-15; 3. Directive 98/30/EC of the European Parliament and the Council of the European Union «On uniform rules for the internal market of natural gas» dated June 22, 1998 / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/994_499/print (date of application: 09/04/2023); 4. Council Directive 90/377/EEC «Regarding the procedure adopted in the Community to increase the transparency of gas and electricity prices implemented for the final industrial user» dated June 29, 1990 / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_195/print (date of application: 09/04/2023); 5. Agreement to the Energy Charter and the Final Act to it. Editorial from April 24, 1998 / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056 (date of application: 09/04/2023); 6. Energy strategy. «Clean energy for all Europeans» package. The European Commission. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en (access date: 09/04/2023); 7. Regulation (EC) No. 347/2013 on guidelines for trans-European energy infrastructure and repealing Decision 1364/2006/EC and amending regulations (EC) 713/2009, (EC) 714/2009 and (EC) 715 /2009 / Verkhovna Rada

of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-13#Text (date of application: 09/05/2023); 8. Regulation (EC) No. 715/2009 of the European Parliament and the Council of July 13, 2009 on the conditions of access to natural gas transportation networks and which repeals Regulation (EC) No. 1775/2005. Energy reform. URL: <http://reform.energy/media/209/e8d7f3816b9d32188f2f454906fcfd0d.pdf> (access date: 09/05/2023); 9. Korotya M.I. European experience in regulating the natural gas market: distribution, transportation. Tavria National University named after V.I. Vernadsky: website. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_4/30_69_4_2/18.pdf (access date: 09/05/2023); 10. On the approval of the Regulation on imposing special duties on natural gas market entities to ensure general public interests in the process of functioning of the natural gas market: Resolution of the CMU dated October 19, 2018 N 867. League Law. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP180867?an=299&ed=2020_01_24 (access date: 09/05/2023); 11. Prices for household consumers - archive. «Kremenchukgaz-supply» LLC. URL: <https://kgp.com.ua/arxiv-cznn/> (date of application: 09/04/2023); 12. On the establishment of tariffs for «OPERATOR GTS UKRAINE» LLC for natural gas transportation services for entry points and exit points for the regulatory period 2020-2024: Resolution of the NCRECP dated 12.24.2019 No. 3013 / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3013874-19#Text> (date of application: 09/05/2023); 13. The issue of natural gas consumption: Resolution of the CMU of February 27, 2019 No. 143 / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2019-%D0%BF#Text> (date of application: 09/05/2023); 14. Public procurement UA-2019-04-11-002447-a «Services related to printing (Bill printing services)». Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2019-04-11-002447-a> (application date: 09/06/2023); 15. Public procurement UA-2019-12-18-002420-a «Courier services». Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2019-12-18-002420-a> (application date: 09/05/2023); 16. On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Resolution of the CMU of January 18, 2021 No. 25 / Cabinet of Ministers of Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-postanov-kabinetu-ministriv-t180121> (date of application: 09/06/2023); 17. A number of gas supply companies reduced their prices for January. Gas is true. URL: https://gazpravda.com.ua/novyny/nyzka-hazopostachalnykh-kompanii-znyzyla-svoi-tsiny-za-sichen?fbclid=IwAR1ctHsERws3KDBqQEaAY08XcPg_yyJU4wICjS6zsjwoW3J9B85sAMA0XW4 (access date: 09/06/2023); 18. Trading calendar: Natural gas. Ukrainian Energy Exchange. URL: <https://www.ueex.com.ua/rus/auctions-calendar/prirodnyj-gaz/> (date of application: 06.09.2023); 19. On measures aimed at overcoming crisis phenomena and ensuring financial stability in the natural gas market: Law of Ukraine dated July 14, 2021 No. 1639-IX / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1639-20#Text> (date of application: 09/06/2023); 20. On the approval of changes to some resolutions of the NCRECP: Resolution of the NCRECP dated April 7, 2021 No. 572 / NCRECP. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-zatverdzhennya-zmin-do-deyakikh-postanov-nkrekp-6> (date of application: 09/06/2023); 21. Annual contracts of Naftogaz. AMCU opened a case on the grounds of abuse of monopoly position. Antimonopoly Committee of Ukraine. URL: <https://amcu.gov.ua/news/richni-kontrakty-naftogazu-amku-vidkriv-spravu-za-oznakami-zlovzhivannya-monopolnim-stanovishchem> (date of application: 09/06/2023).